

ՀԱՅ ԴՐԱՄԱԳԻՏՈՒԹԵԱՆ ՀԱՄԱՐ

Հայ դրամագիրությունը հետաքրքիր ուղեգրություն, և առաւելապէս ձեռնհասնելու նկատողութեան կը ներկայացնեմ իմ քով գտնուող պղնձեայ դրամ մը, որ կըրնայ Ռուբինեան Հայ դրամներու շարքին վրայ շահեկան օղակ մը աւելցնել:

Ինչպէս կ'երեւի արդէն լուսանկարէն, որ բնականէն քիչ մը մեծ եղած է, այդ դրամին երկրորդ կողմը արարական տա-

Ներկորդ կողմին արարեւելէն արձանագրութիւնը, որ այնքան ալ ընթեռնելի չէ, պարզ բաղդատութեամբ մ'իսկ ակնառու նմանութիւն ունի Հեթում Ա.ի երկլեզուեան այն արծաթ դրամներուն, որոնք կը կրեն «Աւայէտտին Գայրոպատ Իպն Գայխոսրով» արձանագրութիւնը. ու այս նըմանութիւնը աւելի ակնառու է գրեթե այն անարուեստ եղանակովը որ յատկանշա-



ռերով արձանագրութիւն մը ունի, և առաջին կողմին վրայ կ'երեւի թագաւորը որ կը ձիավարէ դէպ ի աջ:

Կը խոստովանիմ որ արարական տառերով արձանագրութիւն կրող դրամներու ոչ շատ ծանօթութիւն ունիմ, և ոչ ալ յաջողապէս կարդալու վարժութիւն. եւ կրնայ ըլլալ որ այդ դրամը ո՞ր է օտար իշխանաւորի մը կողմէ տպուած ըլլայ:

Բայց կարգ մը դիտողութիւններ, զորս քիչ յետոյ մի առ մի պիտի թուեմ, ինծի իրաւունք կու տան ենթադրելու թէ, այդ պղինձ դրամը կարելի է դասել Հեթում Ա.ի երկլեզուեան դրամներու շարքը, որոնցմէ միայն արծաթէ երկու տեսակը ծանօթ էր ցարդ:

Այդ դրամին փորագրութեան ընդհանուր ձեւը, — երկու կողմերուն պատկերը և արձանագրութիւնը եզերող կէտերէ բաղկացած շրջանակով, — սովորական եւ յատկանշական է Ռուբինեան Հայ դրամներուն:

Կան է Գայրոպատի անունով գտնուած երկլեզուեան դրամներուն:

Գանք հիմակ առաջին կողմին:

Հոն կ'երեւի թագաւորը՝ երկայն շուշանաձեւ գաւազանով՝ որ կը ձիավարէ դէպ ի աջ:

Ռուբինեան բոլոր այն դրամներուն վրայ, ուր թագաւորը կը ձիավարէ, շուշանաձեւ գաւազանը անբաժան է, ու միշտ դէպ ի աջ կը ձիավարէ:

Միակ բացառութիւնը որ ծանօթ է, Լեւոն Բ.ի իշխան եղած ատեն տպել տուած դրամն է, — որուն մասին գրած եմ ասկէ առաջ նոյն այս էջերուն մէջ, — ուր իշխանը դէպ ի ձախ կը ձիավարէ:

Այս դրամին վրայ երեւցող ձին կատարկապէս կը յիշեցնէ Հեթում Ա.ի միջակ մեծութեամբ ու Չխառր Հերոս յորջորջուած պղինձ դրամներու մէկ տեսակին վրայ երեւցածը, և կարելի է հաւաստել թէ նոյն արուեստագէտին գործն է:

Չիուն նոյն այդ ձեւը, ըլլայ գլուխի թէ

պոչի բանուածքի, կը տեսնուի նաեւ Հեթում Ա.ի յաջորդին, Լեւոն Գ.ի արծաթ դրամներուն վրայ: Բայց այս կողմին վրայ կան նաեւ կարգ մը ուրիշ նշաններ, որոնք ուժ կու տան իմ ենթադրութեանս:

Ուշադիր զննութեամբ մը, պատկերին վրայ, պիտի տեսնուին երեք աստղեր. մին՝ դաշտին մէջ, ձիուն գաւակին վերեւը, միւսը՝ դարձեալ դաշտին մէջ զըլխուն հաւասարութեամբը, ու երրորդ մը՝ ձիուն ետեւի ոտքերուն առջեւի կողմը:

Աստղը, Ռուբինեան դրամներուն մէջ, մանաւանդ Հեթում Ա.ի երկլեզուեաննէն ընդ և միջակ մեծութեամբ պղինձներուն վրայ սովորական է:

Ու այդ աստղը, ըլլայ Հեթում Ա.ի, և կամ նոյնինքն Լեւոն Գ.ի դրամներուն վրայ, միշտ վեցրեւեան է, ինչպէս այս դրամին վրայ:

Անցողակի ըսեմ որ, Հեթում Ա.ի նախորդին, Լեւոն Բ.ի պղինձ դրամներուն երկրորդ կողմին վրայ, խաչին երկու քովերն ալ միշտ աստղեր կան. բայց անոնք, ստուար մեծամասնութեամբ հիւնք ընդ և շատ հազուադիպօրէն վեցրեւեան են:

Այս կողմին վրայ կայ նաեւ խաչի նշան, որ զետեղուած է թագաւորին ոտքերուն հաւասարութեամբ, ասպանդակին մօտերը:

Շեշտեմ հոս որ, այդ խաչի ձեւը յար և նման է Հեթում Ա.ի այն հինաւուրց պղնձեայ դրամներու վրայ երեւցածին, ուր

ձին ալ, ինչպէս քիչ մը վերը կը մատնանշէի՝ նոյն արուեստագէտին ձեռքէն ելած ըլլալը կը յայտնէր:

Բայց, մինչ այդ պղնձեայ Հեթումներուն վրայ խաչը դաշտին մէջ է, գաւակին վերեւ, հոս՝ տեղափոխութեամբ մը ասպանդակին քով դրուած է:

Խաչի նշանին այս տեղափոխութիւնն այնքան ալ անսովոր չէ, կարծեմ. ասկէ առաջ, Լեւոն Գ.ի նորագիւտ դրամի մը վրայ տեսած եմ զայն, դրուած ձիուն առջեւի ոտքերուն դիմացը, և գրած՝ այդ դրամի մասին՝ «Բագմավէպ»-ի 1932 տարուան թիւ 1, Յունուարի մէջ, (էջ 22):

Իսկ ինչ կը վերաբերի Հայերէն լեզուով արձանագրութեան, որ պէտք է տեսնուէր նոյն այս առաջին կողմին վրայ, դժբախտաբար, տարիներու ընթացքին, դրամին եզերքը այնքան մաշած ու փճացած է, որ հազիւ խոշորացոյցով կարելի կ'ըլլայ Հայ տառերու մէկ երկու հետք ընդնշմարել կամ ենթադրել:

Ամփոփելով ուրեմն բոլոր այս դիտողութիւնները, և ինչպէս. որ կ'ըսէի յօդուածիս սկզբնաւորութեան, ես կը կարծեմ որ այս պղինձ դրամը ուրիշ բան չէ, եթէ ոչ Հեթում Ա.ի տպել տուած երկլեզուեան պղինձը, որ ցարդ գտնուած չէր:

Ուրախ պիտի ըլլայի եթէ աւելի ձեռնհասներ հաստատէին և կամ հերքէին իմ այս ենթադրութիւնս, միանգամ ընդ միշտ ճշդելու համար այս հարցը:

Հալէպ

Մ. ԵՐԵՅԵԱՆ

ՈՒՂՂԵԼԻՔ. — Թերթիս փետր. — Մարտ (1934) միացեալ թուին «Պատառիկներ լուսածիր շարաթացեալ վանքերէն» յօդուածին մէջ

էջ	68	ա.	սիւն	տող	2	Կամախ,	ուղղէ՝	Կամաւ
»	»	բ.	»	»	17-18	Կայսրութեան,	»	հարստութեան
»	69	ա.	»	»	4	չունենալու,	»	չունենալու
»	»	բ.	»	»	5	Նորվեր,	»	Նարվեր